

Вовчемис Н.В., Матвійчук О.А., Танасієнко О.І., Метрополь І.М.

Вінницький державний педагогічний університет, Україна

Особливості видової структури та поширення дрібних ссавців (*Micro mammalia*) на Вінниччині

Одним з найважливіших векторів розвитку сучасної екології є вивчення стану тваринних угруповань в антропогенному ландшафті. Часто тварини стають якісними індикаторами стану довкілля: моніторинг динаміки демографічних показників зоопопуляцій дозволяє вчасно виявити та нейтралізувати негативні впливи природних та антропогенних чинників. Нарешті охорона кожного окремого виду є одним з важливих аспектів збереження біорізноманіття планети у цілому.

Значення дрібних ссавців у біогеоценозах є доволі неоднозначним. З одного боку, переважна їх більшість є шкідниками культурних рослин, а відтак зазнають тотального знищення в аграрних регіонах країни, яким є Вінницька область. Разом з тим, мікромамалії відіграють значну роль у процесах ґрунтоутворення, є важливою складовою трофічних ланцюгів екосистем, чим забезпечують їх стійкість та здатність до самовідновлення.

Як показує аналіз літературних джерел, фауна дрібних ссавців Вінницької області вивчена недостатньо. Наявні дані є розрізненими і стосуються окремих видів гризунів, переважно тих, які є традиційними шкідниками сільгоспкультур. Стосовно ж видового складу та чисельності інших дрібних ссавців дані відсутні взагалі.

Тому, нами була здійснена спроба з'ясувати сучасний стан, біологічні та екологічні особливості, а також закономірності поширення представників мікромамалій на Вінниччині. Результати досліджень можуть бути використані при запровадженні моніторингу задля прогнозування чисельності та динаміки ареалів популяцій мікромамалій, розробці науково-практичних програм з оптимізації їх чисельності.

Матеріал було зібрано під час експедиційних виїздів у 2006-2013 роках спільно з біологами зоогрупи Вінницької обласної санітарно-епідеміологічної

станції. Були здійснені обліки дрібних ссавців з метою збору даних про їх поширення та чисельність в межах досліджуваної території. Під час досліджень ми використовували найбільш вживану методику відносного кількісного обліку дрібних ссавців за допомогою звичайних давилок [4].

Для видової ідентифікації використовували польові визначники ссавців [1-3]. Щільність населення визначали в особинах з розрахунку на 1 км² облікової смуги.

Таким чином, в теріофауні Вінницької області було виявлено 15 видів мікромамалій, що належать до 2 рядів і 4 родин (Табл. 1).

Таблиця 1. Таксономічна характеристика мікромамалій Вінницької області

Ряд	Родина	Вид
Комахоїдні Insectivora	Землерийкові Soricidae	Мідиця середня <i>Sorex caecutiens</i>
		Мідиця звичайна <i>Sorex araneus</i>
		Білозубка велика <i>Crocidura leucodon</i>
Гризуни Rodentia	Вовчкові Gliridae	Вовчок лісовий <i>Dryomys nitedula</i>
		Вовчок садовий <i>Eliomys quercinus</i>
		Ліскулька руда <i>Muscardinus avellanarius</i>
	Мишині Muridae	Мишак лісовий <i>Apodemus sylvaticus</i>
		Мишак жовтогорлий <i>Apodemus flavicollis</i>
		Миша польова <i>Apodemus agrarius</i>
		Миша звичайна <i>Mus musculus</i>
		Миша курганцева <i>Mus spicilegus</i>
		Мишка лугова <i>Micromys minutus</i>
	Хом'якові Cricetidae	Полівка сибірська <i>Microtus oeconomus</i>
		Нориця руда <i>Myodes glareolus</i>
		Нориця польова <i>Microtus arvalis</i>

Домінуючими представниками мікромамалій Вінниччини є мишаки лісовий та жовтогорлий, миша польова, нориці руда та польова, миша звичайна.

Особливості ландшафту обумовлюють своєрідний видовий склад місцевої міофауни, в якій поєднуються лісові та степові види, а інтенсивний характер сільськогосподарського виробництва впливають як на якісний, так і на кількісний склад та динаміку популяцій мікромамалій.

Для фонових видів гризунів Вінниччини властива чітка топічна приуроченість. Найвища щільність популяцій польової миші спостерігалась на неугіддях (114,3 ос/км²), мишака лісового та нориці рудої – у лісонасадженнях (відповідно 164,4 ос/км² і 186,2 ос/км²), нориці звичайної – в агроценозах (175,8 ос/км²).

У 2007 році щільність населення всіх досліджених видів була відчутно нижча ніж у інші роки, що можна пояснити масовою загибеллю спричиненою низькими середньосезонними температурами зимових місяців.

Найвища сумарна щільність населення досліджених видів мікромамалій була виявлена у лісосмугах 5602,5 ос/км², мішаних лісах – 4165,5 ос/км², багаторічних травах – 2532 ос/км² та неугіддях – 2285 ос/км². Найменша кількість гризунів спостерігалась у садах – 15 ос/км².

Література:

1. Варшавский С.Н. Основные принципы определения возраста мышевидных грызунов / С.Н. Варшавский, К.Т. Крылова // Сб.: Фауна и экология грызунов. – 1948. - Вып. 3. - С. 179–189.
2. Виноградов Б.С Краткий определитель грызунов СССР / Б.С. Виноградов. – Л.: Наука, 1984. - 140 с.
3. Загороднюк І.В. Польовий визначник дрібних ссавців України / І.В. Загороднюк. – Київ, 2002. – 60 с.
4. Формозов А.Н. Программа и методика работ наблюдательных пунктов по учету мышевидных грызунов в целях прогноза их массового появления / А.Н. Формозов // Уч.зап. МГУ, сер.зоол. – 1937. – Вып. II. – С. 12–37.